

En pjece til:

Mennesker med handicap

Professionelle

Pårørende

Netværk

Seksuelle overgreb

mod mennesker med handicap

gode råd om
at se
og forebygge
overgreb

Også mennesker med handicap udsættes for seksuelle overgreb. Mange overgreb anmeldes aldrig.

Der er ikke gennemført en samlet undersøgelse af seksuelle overgreb mod mennesker i Danmark. Vi ved derfor ikke præcist, hvor mange overgreb der sker.

Det, vi ved er

- at mennesker med handicap mindst lige så ofte udsættes for seksuelle overgreb som andre mennesker
- at mennesker med handicap ofte udsættes for flere seksuelle overgreb af den samme krænker. Det gælder ikke i samme grad overgreb mod mennesker uden handicap
- at mange overgreb mod mennesker med handicap aldrig anmeldes.

Langt flere seksuelle overgreb mod mennesker med handicap kan opdages og anmeldes end tilfældet er i dag. Langt flere overgreb kan stoppes tidligere. Det kræver, at professionelle, pårørende og netværket omkring mennesker med handicap kender de tegn, der viser, at der er sket et seksuelt overgreb. Derudover kræver det viden, opmærksomhed og åbenhed.

Derfor denne pjece.

Hvad handler pjecen om?

Pjecen handler om overgreb mod både mennesker med fysiske og psykiske handicap, sværere og lettere handicap.

Der er individuelle forskelle på personer med handicap, men det er en fælles risiko, at disse mennesker bliver udsat for seksuelle overgreb.

Fakta om overgreb

Hvad er et seksuelt overgreb?

Et seksuelt overgreb kan involvere fysisk kontakt, men gør det ikke nødvendigvis. Der kan være tale om et overgreb, selv om krænkeren ikke rører ved sit offer.

Eksempler på fysiske overgreb

- At krænkeren berører ofrets kønsorganer
- At krænkeren berører andre dele af ofrets krop, for eksempel brysterne
- At ofret tvinges til at røre krænkerens kønsorganer
- At ofret tvinges til samleje.

Eksempler på ikke-fysiske overgreb

- At krænkeren blotter sig for ofret
- At ofret tvinges til at klæde sig af
- At ofret tvinges til at se på pornografiske billeder
- At ofret udsættes for sexchikane: mundtlige seksuelle tilnærmelser, som ofret ikke ønsker.

Hvem begår overgrebene?

Seksuelle overgreb mod mennesker med handicap begås næsten altid af et menneske, som ofret kender.

Ofte er krænkeren et menneske, som ofret er afhængig af eller modtager hjælp fra. Det kan være professionelle medarbejdere, hjælpere, chauffører eller ansatte på bo- og aktivitetstilbud. Det kan også være pårørende eller bekendte.

Også mennesker med udviklingshæmning begår seksuelle overgreb. Ofrene er især andre mennesker med udviklingshæmning.

Et seksuelt overgreb er et seksuelt overgreb – uanset om ofret har et handicap eller ej

Hvornår er sex overgreb?

Der er tale om et seksuelt overgreb, når et menneske påtvinger et andet menneske en seksuel handling, som dette menneske ikke ønsker. Enten fordi han eller hun

- ikke har givet sit samtykke
- er blevet presset til at give sit samtykke.

Er mennesker med handicap særligt udsatte?

Nogle mennesker med handicap har svært ved at sige nej til uønsket seksuel kontakt. Enten fordi deres fysiske handicap gør det vanskeligt at tale. Måske gør deres handicap, at de kan sige nej med munden, men ikke med kroppen. Eller fordi deres udviklingshæmning gør det svært for dem at sige fra.

Derfor er der også tale om et seksuelt overgreb, hvis ofret

- ikke har sagt nej – fordi han eller hun ikke er i stand til det.

For mennesker med udviklingshæmning er der desuden tale om et seksuelt overgreb, hvis krænkeren

- i grænseoverskridende (uacceptabel) grad udnytter, at ofret tilsyneladende ønsker den seksuelle handling.

Der er ikke meget, du kan gøre, når de gør det. Jeg siger ingenting. Men jeg græder, for det gør meget, meget ondt. Så siger de, at jeg skal gøre, som de siger. Og så gør jeg det.

Jeg havde godt lagt mærke til et par gange, hvor hun var rød og hævet omkring skridtet. Jeg talte også med andre om det. Men vi troede jo, at hun var kommet til at kradse sig selv. Det var først, da lægen fortalte, at hun var gravid, at vi forstod, hvad der var sket.

Professionel, som arbejder på et botilbud for beboere med udviklingshæmning

Hvorfor er det svært at fortælle om overgreb?

Nogle mennesker med handicap har svært ved at kommunikere. Men også andre forhold kan gøre det særlig svært for mennesker med handicap at fortælle om et seksuelt overgreb.

Personen kan af flere grunde have svært ved at sige nej:

Mennesker med fysiske handicap, der har kommunikationsvanskeligheder, kan være udsatte, hvis de ikke kan råbe om hjælp, hvis de ikke kan fortælle andre om overgreb, eller hvis de ikke kan flygte.

Mennesker med udviklingshæmning kan være udsatte af samme årsager. Samtidig kan de være udsatte, hvis de ikke forstår, at der er tale om en truende eller grænseoverskridende situation. De kan have svært ved at forstå, at de kan sige nej til en seksuel handling, som de ikke selv ønsker.

Fysisk og psykisk afhængighed

Mennesker med handicap kan være udsatte, hvis de er afhængige af andres hjælp. Det kan for eksempel være svært at vurdere, om en berøring er tilsigtet eller tilfældig ved hjælp til bad og påklædning.

Det kan være svært at stole på sin egen ret til at sige fra, når man er vant til at være afhængig af andre. Det kan også være svært at sige fra over for eller anmelde et overgreb begået af en person, man er afhængig af. Måske frygter man følgerne.

Nogle føler, det giver status at have et forhold til en person, som ikke har et handicap eller til en person, der har et lettere handicap end ens eget. Det kan gøre det vanskeligt at fortælle om, at kæresten begår seksuelle overgreb.

Når man ikke bliver troet

Mennesker med handicap kan også være udsatte, hvis deres omverden ikke tror på dem, når de fortæller om et overgreb. Det kan betyde, at disse overgreb fortsætter. Nogle gange har omverdenen svært ved at vurdere, om der er sket et overgreb. Det gælder især, hvis ofrene er mennesker med udviklingshæmning.

Lær tegnene på overgreb!

Seksuelle overgreb mod mennesker med handicap finder sted. I mange tilfælde finder disse overgreb sted, uden at nogen omkring ofret opdager det.

Derfor er det vigtigt, at professionelle, pårørende og netværk omkring mennesker med handicap kender de tegn, der viser, at overgreb har fundet sted.

Kun på den måde kan overgreb stoppes. Og kun på den måde kan ofrene få den støtte og behandling, som de har brug for.

Tegn på, at et seksuelt overgreb har fundet sted

Der kan både være fysiske og psykiske tegn på, at der er foregået et seksuelt overgreb. Samtidig er det vigtigt at huske, at alle mennesker reagerer forskelligt på en så grænseoverskridende handling, som et overgreb er.

Hos nogle mennesker er der flere tegn på, at de har været udsat for seksuelle overgreb. Hos andre er der ingen. Nogle tegn er meget tydelige. Andre er meget svære at få øje på.

Fysiske tegn på seksuelle overgreb

- Blå mærker, sår, rifter, hævelser og andre tegn på fysisk vold
- Tøj, som er revet i stykker eller forsvundet
- Rifter og ømhed omkring kønsorganerne
- Seksuelt overførte sygdomme eller graviditet.

Hvordan opdager man, at der er sket et seksuelt overgreb, hvis ofret ikke selv fortæller om det?

Psykiske tegn på seksuelle overgreb

- Ændret personlighed eller adfærd. Ofret gør eller siger usædvanlige ting
- Lav selvfølelse. Ofret mister troen på sig selv, bliver usikker og selvudslettende
- Deprimeret tilstand. Ofret bliver indadvendt og ulykkelig.
- Tilbagetrækning. Ofret mister kontakt med vennerne eller holder op med at gå ud.
- Søvnløshed. Ofret kan ikke falde i søvn, sover dårligt eller har mareridt.
- Spiseforstyrrelser. Ofret spiser ikke eller kun meget lidt – eller spiser usædvanligt meget.
- Tab af færdigheder eller forringet funktionsniveau. Ofret kan ikke længere gøre ting, som han eller hun kunne tidligere.
- Tab af eller forringet taleevne. Ofret kan ikke huske ord, han eller hun plejer at kunne. Ofret stammer måske.
- Selvskadende adfærd. Ofret slår, sparker, kradser eller bider sig selv.
- Udadreagerende adfærd. Ofret slår, sparker, kradser eller bider andre – eller skader dem på andre måder.
- Upassende seksuel opførsel eller overdrevet fokus på sex. Ofret blottes sig eller rører ved sig selv foran andre. Eller gør overdrevne seksuelle tilnærmelser til andre.

Hvad kan professionelle gøre?

Hvis du har en mistanke

Det er vigtigt, at ingen fysiske eller psykiske tegn på overgreb i sig selv er bevis på, at der er sket et seksuelt overgreb.

Nogle gange er der ingen synlige tegn. Andre gange er man i tvivl om de tegn, man observerer. Derfor reagerer man ikke.

Men får du som professionel en mistanke, er det vigtigt at tage den alvorligt. Måske er der sket et overgreb – selv om der ikke er sikre beviser.

Du bør

- tale med ofret om din mistanke eller viden. Fortæl, at du gerne vil hjælpe, hvis der er sket et overgreb
- tale med kolleger eller leder om din mistanke
- hjælpe ofret med at tage kontakt til politiet, seksuelle overgreb er strafbare. Begynd ikke selv at lave detektiv.

Professionelle, der arbejder med mennesker med handicap, har et etisk ansvar for at sikre, at beboere eller brugerne i deres varetægt ikke udsættes for seksuelle overgreb. Som professionel bør man

- tale åbent om seksuelle overgreb – både med mennesker med handicap og deres pårørende og netværk – og med kolleger
- støtte mennesker med handicap i deres ret til at sige nej
- støtte mennesker med handicap i at berette om og anmelde seksuelle overgreb
- kende tegnene på, at der kan være sket et seksuelt overgreb
- tage en eventuel mistanke alvorligt
- kende pligten til at indberette et overgreb
- kende regler og procedurer for håndtering og anmeldelser af seksuelle overgreb.

Hvordan kan mennesker med handicap selv være med til at forebygge seksuelle overgreb?

Det er aldrig ens egen skyld, at man bliver udsat for et seksuelt overgreb.

Men man kan selv være med til at forebygge, at man bliver udsat for seksuelle overgreb.

Det kan man støttes i på flere måder:

- Støttes i retten til at sige nej til uønsket seksuel kontakt
- Støttes i, hvordan man siger nej
- Støttes i at kunne genkende en truende situation
- Støttes i at fortælle, hvis der er sket et seksuelt overgreb
- Støttes i at anmelde et overgreb.

Hvad kan pårørende og netværk gøre?

Pårørende og netværk omkring mennesker med handicap kan være med til at forebygge seksuelle overgreb.

Det kan de ved at

- tro på deres pårørende, ven eller medarbejder, hvis han eller hun beretter om et seksuelt overgreb – også, hvis det bare er en hentydning
- kende tegnene på, at der kan være sket et overgreb
- tage en eventuel mistanke alvorligt
- spørge til bo- og aktivitetstilbuddets politik omkring seksuelle overgreb
- vide hvor – og til hvem – de kan henvende sig med mistanke og tvivl om seksuelle overgreb.

Pårørende og det personlige netværk er vigtige medspillere i at forebygge seksuelle overgreb

Hvad kan bo-, dag- og fritidstilbud gøre?

Lav en politik

Formuler en klar og forståelig politik. Skriv den ned og sørg for, at alle kender den, både professionelle og mennesker med handicap.

Ikke alle bo-, dag- og fritidstilbud for mennesker med handicap har regler og procedurer for, hvordan seksuelle overgreb skal håndteres.

En tydelig politik omkring seksuelle overgreb gør det acceptabelt at tale om overgreb. Den skærper opmærksomheden og hjælper med at tage en mistanke alvorligt.

Derfor kan en sådan politik være med til at forebygge seksuelle overgreb.

En politik om seksuelle overgreb skal svare på disse spørgsmål:

Om brugerne

- Hvad ved brugerne om seksuelle overgreb?
- Ved brugerne, hvordan de selv kan være med til at undgå overgreb?
- Hvem informerer og støtter brugerne – og hvordan?
- Hvor og til hvem kan brugerne henvende sig, hvis de oplever et seksuelt overgreb?
- Ved brugerne det?

Om de professionelle

- Hvad ved personalet om seksuelle overgreb?
- Hvad gør personalet, hvis brugere med udviklingshæmning har andre grænser for intimitet og seksualitet end personalet?
- Hvad gør personalet for at forebygge seksuelle overgreb?
- Hvad gør personalet akut, hvis de får viden eller mistanke om et seksuelt overgreb?
- Hvad gør personalet, hvis en bruger eller pårørende fortæller om en mistanke?
- Hvor og til hvem indberetter eller anmelder personalet et overgreb?
- Hvad gør medarbejdere og andre professionelle på længere sigt for at støtte ofret?
- Hvis krænkeren er en af beboerne på stedet: Hvad gør I for at forhindre, at han eller hun begår overgreb igen?

Seksuelle overgreb mod mennesker med handicap: Gode råd om at se og forebygge overgreb

Her kan du få mere at vide

Redigeret udgave juni 2010
Udgivet af
Socialt Udviklingscenter SUS
Nørre Farimagsgade 13
1364 København K
Tekst: Pernille Grünberger
Foto: Karl Blossfeldt
Layout: Christian Schmidt
Tryk: Prinforce
Oplag: 1.200
Genoptryk med støtte fra
Servicestyrelsen

Litteratur

Seksuelle overgreb mod mennesker med handicap – et litteraturstudie
Elsebeth Kirk Muff,
Socialt Udviklingscenter SUS, 2001

Forebyggelse og håndtering – Seksuelle overgreb mod mennesker med psykisk funktionsnedsættelse
Socialt Udviklingscenter SUS, 2004

Seksuelle overgreb mod børn og unge med handicap. En kvantitativ og kvalitativ undersøgelse af omfanget og karakteren af seksuelle overgreb
Socialt Udviklingscenter SUS og SISO (Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn), 2007

Sexologi: En bog for professionelle og forældre om udviklingshæmmede menneskers seksualitet
Jørgen Buttenschøn, Forlaget EIBA-Press, 2001

Vejledning: Seksualitet – uanset handicap
Socialministeriet, 2001

www.forebygovergreb.dk

Hjemmesiden indeholder bred viden om temaet 'Seksuelle overgreb mod mennesker med handicap'. På hjemmesiden kan du finde redskaber til forebyggelse og håndtering af seksuelle overgreb, seksual- og forebyggelsespolitikker, litteratur- og

linkshenvisninger og materiale til undervisningsbrug. Hjemmesiden henvender sig til fagfolk og studerende, der arbejder med mennesker med handicap, som har behov for viden og metoder til at forebygge seksuelle overgreb.

Seksualrådgivning

ULF (Udviklingshæmmedes landsforbund) har deres egen seksualrådgivning. Har du spørgsmål om seksualitet eller har du haft en ubehagelig seksuel oplevelse, kan du tale med seksualvejleder Steen Holme-gaard Hansen. Kontakt seksualrådgivning- en på telefon 3048 4688, mandag kl. 17.00-20.00. På www.ulf.dk kan du læse mere om rådgivningen.

SISO

Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn har oprettet en telefonlinje, hvor alle, der arbejder med børn og unge, kan få konsulentbistand i sager om seksuelle overgreb. Ring på telefon 2077 1120. www.siso-boern.dk

Seksualvejlederforeningen

Hvis du har spørgsmål om seksualitet og seksuelt krænkende adfærd, kan du kontakte seksualvejlederforeningen. Mange af foreningens medlemmer er uddannede seksualvejledere og har stort kendskab til mennesker med handicap og seksualitet. www.seksualvejlederforeningen.dk